

Nr. 3 • 06/2022

Omtanke.

Rane Willerslev:

Tag naturen som kæreste

Kig på urfolk,
hvis du vil redde kloden

Omtanke

Tag naturen som kæreste

Kig på urfolk,
hvis du vil redde kloden

Indhold

6 Vi blev slaver af agerbruget

Rane Willerslev har levet blandt jæger-samler-folk både i det yderste Sibirien og i Uganda. Samfund, der er kendetegnet ved egalitet mellem kønnene, masser af tid til leg og innovation og en allestedsnærværende humor. Overgangen til agerbrug bragte os angst, krig, ulighed og rangforskelle. I dag ser direktøren og antropologen tegn på, at mennesket vender tilbage til jæger-samlersamfundets overskud til kultur og opfindelser.

38 Nationalmuseet binder vores land sammen

Den nye direktør, der tiltrådte i 2017, blev kendt og skoset for i lynfart at bringe Nationalmuseet på alles læber med nytænkende udstillinger og debatter og en hidtil uset og modig synlighed, både på fjernsyn og i skrevne medier. Næste skridt vil være et totalt nyt museum. For Nationalmuseet er vores fælles historie, og det skal give os viden og oplevelser, som forandrer vores opfattelse af verden. Men i fremtiden kan det ingen af delene uden en omfattende ombygning. Og det haster med at komme i gang.

Idé og interview: Christian Have, kommunikationsekspert, moderator og kulturformidler.
Interview, tekst og redaktion: Mette Ellegaard, journalist og projektleder.

74 Længslerne og efterlivet

Længslen efter at have en familie og længslen efter friheden og de ukendte vidder strides i Rane Willerslev. Som familiefar kan han ikke længere bare rejse, og han kompenserer for længslen ved at gå på jagt. Den sibiriske sanselighed og overenskomst med naturkræfter har sat sig i museumsdirektøren, som stadig forbinder sig med træers og dyrs åndelighed. I forlængelse heraf ønsker han sig en begravelse som tjuktjerne og tror på en rejse til efterlivet, som de gør.

Et inspirationsfyrårn

Uden at ville det bragte Rane Willerslev en masse sind i kog ved sin entré på Nationalmuseet i 2017. Han trampede ind på de bonede gulve, indførte kedsomhedsknap, Lyngvild-udstilling, foretog fyringer og store organisationsændringer og introducerede et nyt syn på formidling og forskning. Han blev skoset internt og udskammet eksternt for at lefle for folket og gå efter billige point. Selv siger han, at han er tillidsfuld og åbensindet, og at han aldrig ønskede at provokere. Men at han havde et klart mandat om at skaffe besøgende til et udpint museum.

Rane Willerslevs meritter i de seneste fire år befinder sig ikke i småtingsafdelingen. Han har stået for selvstændiggørelse af Nationalmuseets 18 underliggende museer, han har indført ny struktur for ledelse og udvikling, opbygget et internt mediehus og samtidigt deltaget i tv-udsendelser, store interviews, foredrag og paneldebatter, bl.a. for at bringe museet på alles læber. Derudover har han udgivet flere bøger. Manden virker evigt energifyldt, og enhver, der har været i hans nærhed, ved, at han ikke kun advokerer for kontakt med nuet og de mennesker, han står over for. Han ER sådan.

Privat har han etableret ny familie og går på jagt, så ofte han kan. For det er via koblingen til naturen, at han finder kræfterne og inspirationen til sit arbejde. En natur, han har forbundet sig til, fra han var en stor dreng og tog på ekspeditioner med sin bror. Det blev siden til mange berømte rejser til Sibiriens øde vildmark, hvor han har forsket i tjuktjere og jukagirer.

Rane Willerslev har det credo, at vi skal kende vores fortid for at kunne udvikle os til fremtiden. Det er indlysende, men også frygtindgydende, at hvis vi kigger på de mennesker, der har levet før os – jæger-samlere, egyptere, renæssancemennesker – vil vi opdage, at de også var kloge. Vi kan risikere at opdage, at de var så kloge, at vi kan lade os inspirere af dem. Jæger-samlerne havde eksempelvis en forbilledlig samfundsmodel og fat i en stor sandhed, hvad angår samklang med naturen. For gennem naturen forstår vi os selv og indser, at vi er en del af et meta-projekt.

Mennesket har indledt et meget monogamt forhold til den digitale verden, som ikke tillader andre forhold. Vi har gjort den fejl at afkoble og 'affortrylle' os, men ifølge Rane Willerslev bør vi finde tilbage til et kærlighedsforhold med naturen, for det er en forudsætning for, at vi kan udforske vores tro, identitet og værdier og i øvrigt opføre os som ordentlige og etiske mennesker. Han bruger *sin* kærlighed til naturen til at få visioner for fremtiden og står her som et inspirationsfyrårn med sin lyttende tilgang til historien og sine medmennesker.

Når Rane Willerslev er hovedperson i denne udgave af *Omtanke*, skyldes det ikke hans mange meritter, men at han har fået det store hverv at skabe et nyt nationalmuseum og sørge for vores kollektive hukommelse til de kommende generationer. Vi bør derfor kende både manden og den opgave, han har på vegne af os alle sammen.

Christian Have, marts 2022

Rane Willerslev

Rane Willerslev er antropolog, forsker, eventyrer, forfatter, direktør, foredragsholder, jæger m.m. Han er kendt og respekteret for sine mange ekspeditioner til Sibiriens ødemark, alene og sammen med sin bror, Eske Willerslev. Flere bøger er udkommet i kølvandet på rejserne. Siden 2017 har han været direktør for Nationalmuseet. Han fik i 1996 en mastergrad i visuel antropologi fra University of Manchester og i 2003 en ph.d. fra University of Cambridge.

Rane Willerslev var fra 2008-2011 chef for de Etnografiske Samlinger på Moesgaard Museum og fra 2011-2013 direktør for

Kulturhistorisk Museum på Universitetet i Oslo. Fra 2013-2017 var han professor i social antropologi og leder af det arktiske forskningsfokus på Aarhus Universitet. Han blev i 2021 ridder af Dannebrog.

Rane Willerslev er desuden forfatter og medforfatter til en lang række artikler, bøger og akademiske monografier, og sideløbende har han redigeret flere antologier og særnumre af tidsskrifter. Han er en aktiv debattør og formidler af sin forskning, kendt fra fjernsyn og foredragsvirksomhed. Han har tre børn, to døtre med sin tidligere liv og en søn med sin nuværende.

Vi blev slaver af agerbruget

Rane Willerslev har levet blandt jæger-samlerfolk både i det yderste Sibirien og i Uganda. Samfund, der er kendetegnet ved egalitet mellem kønnene, masser af tid til leg og innovation og en allestedsnærværende humor. Overgangen til agerbrug bragte os angst, krig, ulighed og rangforskelle. I dag ser direktøren og antropologen tegn på, at mennesket vender tilbage til jæger-samlersamfundets overskud til kultur og opfindelser.

“Jæger-samlerne bruger kun 15-20 procent af deres tid på at arbejde, på at finde føde. Resten af tiden går med at nyde og innovere.

For øjeblikket har vi for første gang siden stenalderen mulighed for at frigøre mennesket på ny. Man taler om, at en højteknologisk stenalder er på vej, som giver os mulighed for at leve nomadisk. Vi kan have selvledelse, vi kan have deleøkonomier, vi kan alt muligt, som i virkeligheden er stenalderfænomener i deres udgangspunkt. Og det kan frisætte os på en måde, som ikke engang vores forfædre kunne.

Det anatomisk moderne menneske går 250.000 år tilbage i tiden. Det er ikke specielt gammelt. Før da eksisterede de tidlige arter af homo sapiens, og i et sted mellem 85 og 90 procent af vores tid på jorden har vi været jæger-samlere. De er kendetegnet ved at leve af at samle spiselige planter, æg, skaldyr m.v. og gå på jagt, og deres kultur er karakteriseret ved en meget udogmatisk og legende omgang med omverdenen. Vi forestiller os, at de var sådan nogle overlevelseshmaskiner, for det har vi fået fortalt, og der er et hav af arkæologer, som har lavet rationalitetsteorier som *optimal foraging theory* om, hvordan dyr og mennesker maksimerer deres ressourcer, når de konstant leder efter føde. Det er helt givet et fuldstændig forkert billede, og det ved vi fra studiet af moderne jæger-samlere. De, der er tilbage, lever i Kalahari-ørkenen eller i Sibirien eller Australien, hvor de er presset ud i dybt marginaliserede områder, hvor der ikke kan gro noget, og hvor der ikke er andre, der gider at leve, og de bruger stadig kun mellem 15 og 20 procent af deres tid på at arbejde, på at finde føde. Resten af tiden bruger de på at slappe af og innovere.

Der er altså en innovationskultur blandt jæger-samlere, og det ved jeg også, fordi jeg har levet med dem i Sibirien og i Uganda. Når de skyder en elg, stopper alle med at arbejde, og så slapper de af. Den amerikanske antro-

polog Marshall Sahlins skrev i 1970'erne bogen *Stone Age Economics*, hvor han introducerede et reelt billede i modsætning til det, man tidligere havde om jæger-samlere som nogle, der sloges med hulebjørne hele tiden. Han beskrev netop, hvordan de er drevet af nysgerrighed, at der ikke er nogen instruktion, og at ingen har reel magt over andre. Folk slutter op omkring en leder, så længe de gider, og den leder opererer gennem generøsitet og er faktisk den, der skal være fattigst af alle, fordi alt skal deles. Hvis vedkommende begynder at forfordle nogen, vender de ham ryggen og danner nye grupper.

Jæger-samlere har i deres udgangspunkt en tro på, at verden er besjælet. Altså at sten og floden og dyrene har en intentionalitet, og at du er nødt til at have en respektfuld og kærlig omgang med det, for ellers vil de ikke tillade dig at være der. Rensdyrhyrderne i Sibirien er den arktiske pendant til agerbrugets komme – og det er derfor, det er så sjovt at studere de her hyrder: Du kan iagttage forskellige stadier af udviklingen, fordi rensdyret er det sidste dyr, der bliver domesticeret.

Jæger-samlere har i deres udgangspunkt en tro på, at verden er besjælet. Altså at sten og floden og dyrene har en intentionalitet, og at du er nødt til at have en respektfuld og kærlig omgang med det, for ellers vil de ikke tillade dig at være der.

Udspringet for al religion hos jægerfolket er animisme, og den er i sit udgangspunkt faktisk legende og leende.

Nogle af disse folk har først fået rensdyr for et par hundrede år siden. Og du ser, at de stadig tror på dyreånder, men at der bliver en større og stærkere koncentration hen imod forfædredyrkelsen, jo længere de bevæger sig væk fra jæger-samlersamfundet. Hvilket ikke er mærkeligt, for hvem er det, der giver dig dine rensdyr eller dit land, hvis det er agerbrug? Det er forfædrene – det er din fars far og så videre. Derfor står du i evig gæld til dine slægtninge og dine forfædre, hvorimod jægeren ikke er i gæld til nogen.

Det har så den ulempe hos jægerne, at der ikke nødvendigvis er nogen, der tager sig af gamle mennesker, for du skylder ikke nogen noget. Du skylder heller ikke dine forældre noget, så de bliver bare efterladt. Nogle gange tænker jeg på, om det er det, der kommer til at ske med 68-generationen, som har brugt alle pengene selv for første gang i vores historie. Modsat min mormor, som var fabriksarbejder og tog af sin folkepension og lagde til side, så alle kunne få lidt, har min mor brugt alle pengene, og det er jo fair nok. Men hvordan kan 68'erne så forvente, at der er nogen, der gider at tage sig af dem? Det bliver interessant at se, om den generations prioriteter gør, at deres børn ikke føler nogen forpligtelse til at tage sig af dem, sådan som man gjorde i agerbrugssamfundet. På den måde kunne vi få en situation som hos jæger-samlere: Dine børn skylder dig ikke noget.

Jæger-samlerefolk

Det, der kendetegner et jæger-samlersamfund, er, at de ikke har noget agerbrug og ingen domesticerede dyr, undtagen hunden, som de bruger til jagt. Hos nogle folk fylder det at samle mere end jagt, mens det i de arktiske egne fylder mere at jage. Verdens tilbageværende jæger-samlere er blandt andre: Hadzsa i Tanzania, San i Botswana, Mbuti-pygmæer i Congo, Naka i Philippinerne, nogle aboriginere i Australien, nogle inuitter i Grønland, Canada, Alaska og på spidsen af Sibirien samt jukagirerne i Jakutien.

Marshall Sahlins

Amerikaneren Marshall D. Sahlins var en af verdens fremmeste kulturanthropologer, kendt for sin store viden og sit store hjerte og for en aktiv deltagelse i akademiske og politiske debatter. Han var professor emeritus på University of Chicago, indtil han døde som 90-årig i 2021. I årtier studerede han, hvordan europæisk kontakt havde påvirket ø-samfundene på Hawaii, Fiji og andre sydhavsøer. I et interview kort inden sin død sagde han om sit arbejde: "Antropologi har på nogle måder en bedre chance end fysikken for at finde frem til sandheden – for sandheden er menneskelig, og det er vi også."

Agerbruget fjernede **fritiden** og latteren

De storstilede rensdyrhyrder, tjuktjerne, der bor lige ved siden af jægerfolket jukagirerne, og som har været hyrder i måske 800 år, har sjældent et smil på læben. De arbejder hele tiden, og alle kvinders og mænds arbejdsopgaver er fuldstændig separeret. Tjukjtjernes samfund er væsentligt forskelligt fra jukagirernes. Kvinderne bevæger sig ikke langt fra det telt, de bor i, der er ritualer hele tiden, og alt går ud på at gøre alting korrekt, for hvis du træder forkert, bryder verden sammen. Ritualerne sikrer, at verden falder i de rette folder. Det er ikke nødvendigvis sådan, at de forstår, hvordan verden er skruet sammen, men de ved, at hvis ritualerne udføres korrekt, skabes og reproduceres kosmos på den rigtige måde, og hvis de gør den mindste ting forkert, kan verden gå af lave. Det er en helt anden måde at være til stede på, og den kommer med den private ejendomsret.

Agerbruget har sin oprindelse i det, man kalder den frugtbare halvmåne, som går gennem Ægypten og op over Tyrkiet. Højest sandsynligt opstod agerbruget for ca. 22.000 år siden, ved at man opsøgte et offersted og foretog en rituel handling i form af at sprede nogle frø, der skulle påkalde guderne, så man kunne brødføde folk. Og det udviklede sig til den største revolution i vores historie. Skiftet til agerbrug er større end den industrielle revolution, for idet du begynder at dyrke jorden, sker der i løbet af ganske få generationer en eksplosion i hierarkiet mellem mand og kvinde, mellem rig og fattig.

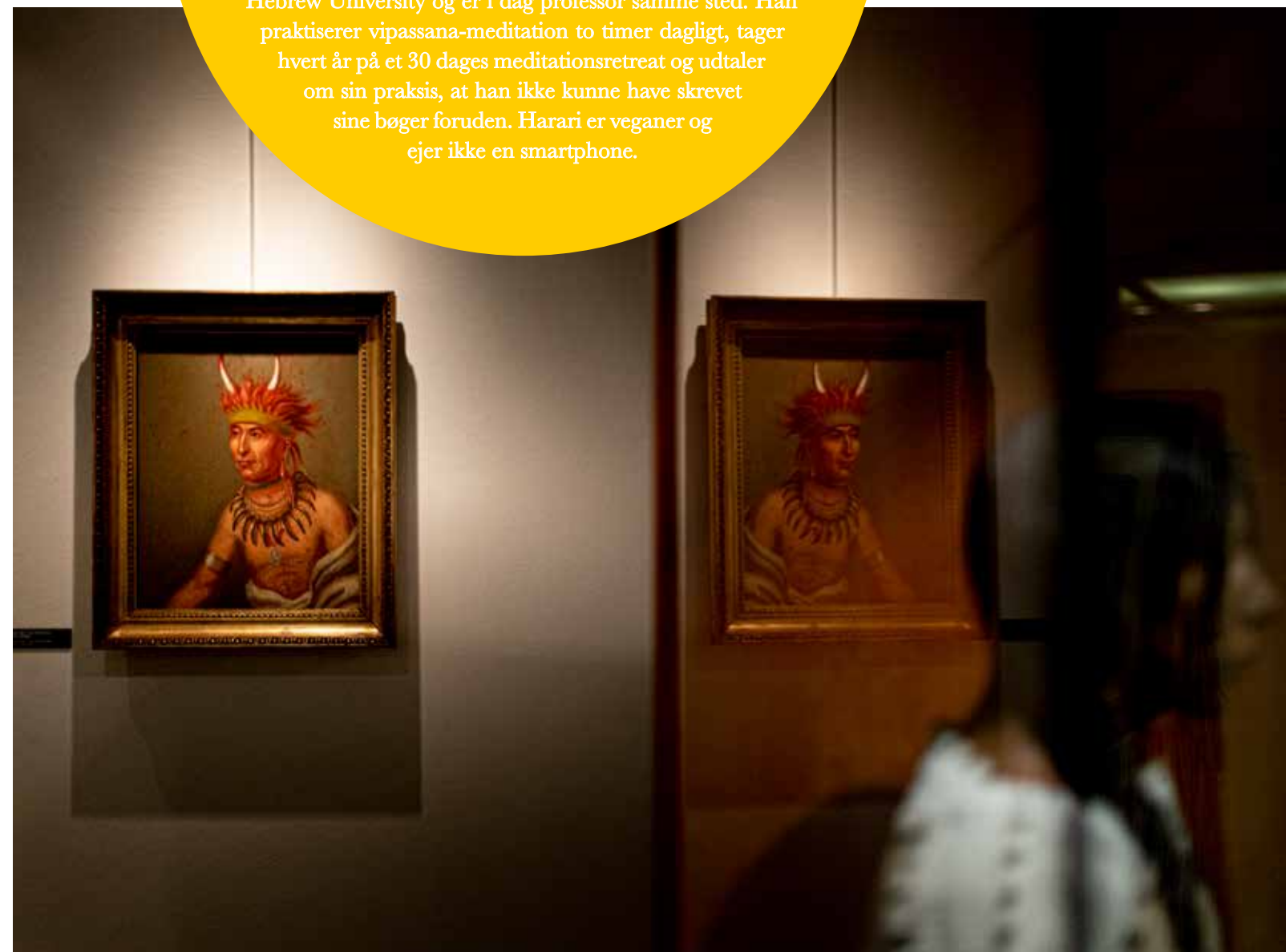
Du arbejder langt mere end som jægersamler. De 15-20 procent arbejdstid dagligt eksploderer og bliver det primære, for du går

og hakker i jorden konstant, og i starten er der også en større dødelighed, fordi vi lever i lort til knæene på grund af husdyrene. Mange sygdomme, kopper og influenza, kommer fra dyrene. Senere bliver vi immune, men sygdommene spreder sig i takt med agerbruget og agerbrugerne til resten af verden og slår en masse mennesker ihjel. Agerbrugets store fordel er, at det kan brødføde flere mennesker, men individuelt er det fatalt, som den israelske historiker Yuval Noah Harari har beskrevet så rigtigt: Det er en kæmpe tragedie for det enkelte menneske, for dit liv går fra at være fuld af forandring, til at du står og hakker i jorden. Det monotone arbejde, som agerbruget indebærer, gør menneskets hjerne mindre – godt nok minimalt, men det gør os til dummere individer, og vi bliver oftere ramt af sygdomme. Den udvikling er bare fortsat, agerbruget sendte os i den retning, som skabte vores nuværende samfund.

“Skiftet til agerbrug er større end den industrielle revolution, for idet du begynder at dyrke jorden, sker der i løbet af ganske få generationer en eksplosion i hierarkiet mellem mand og kvinde, mellem rig og fattig.

Yuval Noah Harari

Yuval Noah Harari, født 1976, er en israelsk historiker, filosof og intellektuel, som har taget hele verden med storm ved i et klart sprog og med et imponerende overblik at beskrive menneskeheds oprindelse og udvikling. Han har udgivet flere bøger, mest kendt på dansk er *Sapiens – en kort historie om menneskeheden*, *Homo Deus – en kort historie om i morgen* og *21 ting du bør vide om det 21. århundrede*. Han lærte sig selv at læse som 3-årig og kom som 8-årig i en klasse for særligt begavede børn. Som 17-årig begyndte han at læse historie og internationale relationer på Hebrew University og er i dag professor samme sted. Han praktiserer vipassana-meditation to timer dagligt, tager hvert år på et 30 dages meditationsretreat og udtaler om sin praksis, at han ikke kunne have skrevet sine bøger foruden. Harari er veganer og ejer ikke en smartphone.

Så hvis vi skal løse nogle af de udfordringer, menneskeheden har skabt for sig selv, skal vi indse, at de er skabt af agerbruget og af det tankesæt, der er knyttet til agerbrugskulturen?

Vi kan i hvert fald være os bevidste om det skifte, der sker for mennesket med agerbrugets komme. På det tidspunkt bliver verden rundt om, den vilde natur, fjenden. Og det er ikke så mærkeligt, for man ved, at i kølvandet på svedjebruget, hvor man brænder skov af, ligger der rigtig mange timer i at stå og banke knolde op og dyrke jorden. Så når der kommer vilde dyr, der vil spise dine afgrøder, går de fra at være venner og hellige væsener, der giver sig selv til jægere, til at være fjender. Naboerne bliver også fjender. Der er meget mindre vold i jagersamfundet, for der er ikke noget at stjæle fra hinanden, men hvis du kan snuppe den afgrøde derovre, som andre har brugt en menneskealder på at få til at gro – det er jo for fristende. Det er også derfor, at stendysserne på det tidspunkt popper op alle vegne i Danmark, de er markeringer over ejerskab til land.

I starten vil jægerne ikke have agerbruget, hvilket man også ved fra nutidens jægere – de skrider, de vil sgu ikke have det. Jukagirerne ville heller ikke være rensdyrhyrder, selvom rensdyrhyrderne går i federe tøj og er rigere. I Danmark stod agerbruget ved den jyske grænse i omkring 300 år og kunne ikke etablere sig, for der var ikke nogen, der ville have det. Men det er jo ikke den fortælling, vi har fået. Bøndernes fortælling er, at de står og jubler – det er myten om, hvad der foregik: at folk tog imod agerbruget med åbne arme, fordi de nu kunne leve mere sikkert. Men hvis du kigger på nutidens jægere-samlere, ser man, at de trækker sig og trækker sig, indtil de ikke kan trække sig længere ...

Hvad er det, de ved?

De er i kontakt med agerdyrkere og kan se, at hos dem er der et kæmpe hierarki mellem mand og kvinde, de arbejder hele tiden, og nogle er sindssygt rige, mens andre sidder og spiser dårlig mad. ”Føj, det gider vi ikke.” De lever jo ikke isoleret, de handler med ager-

brugerne, men skal bare ikke have noget at gøre med den måde, de lever på.

Du har givet en beretning andetsteds om et frit folk i Sibirien, der går ind og hæver deres bistspøge og bare smider sedlerne op i luften uden for kommunekontoret for at gå tilbage til deres frihed.

Penge har ingen værdi for dem, og derfor kaster de med dem. Det er faktisk rensdyrhyrder og ikke jæger-samlere, der gør det, men pointen med hyrderne er også interessant, for dem har de fastboende civilisationer heller aldrig fået bugt med. I Østafrika i dag har man East African Cattle Complex (en antropologi-term for folkeslagene i området, red.), som befinder sig hen over det nordlige Uganda samt Kenya og Sydsudan, og regeringen sætter hære op for at afvæbne turkanaer og dodos, men de stærke kvægfolk slår hæren tilbage. De er ligesom rensdyrhyrderne i Sibirien selvforsynende, de har alt, hvad de skal bruge. I Østafrika lever de af mælk og blod, som de blander sammen, det er simpelthen deres kost, og på grund af dette højkvalitetsprotein kan de producere en enorm mængde mennesker og er derfor en kæmpe magtfaktor. Fra en fastboendes synspunkt vil man sige, at de destabiliserer områderne, men i virkeligheden lever de med egne værdier ligesom tjuktjerne i Sibirien. Deres kapital er kvæg. De er stadig væsensforskellige fra jæger-samlere ved at have en hierarkisk struktur, men de er helt uinteresserede i penge, fordi de har, hvad de skal bruge. Derfor kan civilisationerne, de fastboende, ikke få bugt med kvægnomaderne.

Tjuktjerne blev også ved med at gøre modstand, og det kom til et større slag i 1700-tallet, hvor de tævede russerne og slog dem alle ihjel og huggede hovedet af kommandanten Paulutski. Så trak Rusland sig ud af området, af Tjukotka, for man orkede ikke flere kampe med dem. Herefter lod man dem være under egen lovgivning helt indtil efter 2. verdenskrig. De er aldrig blevet en del af økonomien og heller ikke af civilisationen. De småbyer, man byggede til dem i 1960'erne og 1970'erne, er kun sporadisk beboet af dem. Det meste af tiden bor de i telte uden for byerne.

Hyrdelivet med kvæg eller med rener er en pendant til agerbruget; de har forladt det at være jæger-samlere. De er ikke fastboende som agerbrugerne, men de har ejendomsret og hierarki, mens jæger-samlere som jukagirerne er helt frie folk.

I starten vil jægerne ikke have agerbruget, og det ved man også fra nutidens jægere – de skrider, de vil sgu ikke have det.

“Vi har mistet vores sanselighed. Derfor er efterspørgslen efter naturoplevelser og analogoplevelser eksploderet, for vi har et behov, der ikke er dækket i den måde, samfundet har udviklet sig på.

Skriftsproget og kunsten **skabes** af agerdyrkere

Noget positivt ved agerbruget er, at du får skriftsproget. Hver enkelt jæger er kognitivt væsentligt mere udviklet end bonden, fordi han skal tage stilling til dyr og klukkende lyde i vandet og fiskearter og alle mulige planter. Men agerbrugssamfundet skaber skriftsproget og tallene, og de første beviser på det er lertavler, der taler om, hvor stort lageret er, og hvor meget du skylder mig og alt sådan noget. Hermed lægger du viden ud i et andet medie, og på den måde er det starten på en akkumulering af viden, hvor vi i dag har den digitale revolution og mere kollektiv viden end nogensinde før. Uden agerbruget havde du heller ikke museerne og litteraturen.

Og kunsten?

Kunst, som vi forstår det, havde du ikke haft uden agerbrugets revolution, men da Picasso så Lascaux-grotten efter 2. verdenskrig, sagde han: *"We have learned nothing in 12.000 years."* Og det er fuldstændig rigtigt, de hulemalerier er helt fantastiske, og i lang tid efter fundet sagde man: "Det kan ikke være de dér tidlige mennesker, der har lavet dem." Men det var det. De har i den grad haft kunst.

Så fra 20.000 f.Kr. og helt op til nu har vi været slaver af landbruget, som vi ellers ser som den store civilisation, men som i virkeligheden var det omvendte?

Ja, vi er ved at vriste os fri af landbrugscivilisationen, men det er svært at vende tilbage til en mere egalitær struktur. Bruddet med

agerbruget er så markant og kræver en helt anden måde at leve på. Men samlerfænomenerne træder så småt frem nu. For eksempel tankegangen om, at hvis du har mere, end du umiddelbart kan konsumere, har andre retten til at afkræve det af dig. Derfor kan du aldrig akkumulere noget. Du ser det også i ideen om agilitet i ledelse, i virkeligheden er det jagtlederen, der vender tilbage. Og jægersamlersamfundet er superåbent og rummer alle mulige transvestititeter og homoseksuelle.

Samtidig er det helt klart, at det, som agerbruget har fortalt og lært os, ikke kan bruges længere – altså hvis vi skal redde verden – for det er det, der bygges på i industrisamfundet. Så kom velfærdssamfundet selvfølgelig, og heldigvis for det, for det var første gang, man fik bare lidt bugt med den enorme ulighed, som havde været der lige siden agerbruget, og som kulminerede med feudalismen, hvor én procent af befolkningen sad på al ejendom. Den fremtid er også en mulighed; vi kan få det mest sindssyge, tophierarkiske samfund, lige så vel som vi kan få et højteknologisk delesamfund.

I fremtiden kan vi få det mest sindssyge, tophierarkiske samfund, lige så vel som vi kan få et højteknologisk delesamfund.

Hulemalerier

Der er gennem tiden fundet hulemalerier mange steder i verden – både i Afrika, Asien, Europa og Sydamerika. Tidligere troede man, at de tidligste hulemalerier stammede fra Europa, hvor fundene kan dateres 40.000 år tilbage. Men de seneste par år har forskere fundet flere hulemalerier på en ø i Indonesien, der er ældre end de europæiske. Et afbilder en ged og er cirka 43.900 år gammelt, mens et andet viser et vortesvin og er 45.500 år gammelt.

De berømte franske hulemalerier fra Lascaux-grotten blev opdaget i 1940 og er omkring 15.000 år gamle. De viser trefarvede bisonokser, hjorte og stenbukke. Picasso citeres for at have udbrudt, at kunstnere intet har opfundet siden disse malerier – men videnskabsfolk er uenige om, hvorvidt den verdenskendte maler nogensinde besøgte grotten.

“Digitaliseringen har bevirket en række sociale reformer, som vi taler om som nye, men som i virkeligheden er en reaktivering af gamle jæger-samlerkulturer såsom deleøkonomi, agil ledelse, selvledelse og nomadisk tilværelse. Alle de her buzzwords er jæger-samlerfænomener. De er blevet aktiveret gennem en digital revolution, som har elimineret det monotone og repetitive samlebåndsarbejde.

Fra 1990'erne og frem er den procentvise del, som verdens rigeste del af befolkningen sidder på, vokset helt eksplosivt, hvilket vil sige, at en situation som feudalismen med de få rige herskere ikke er et utænkeligt scenarie. Og når man tænker på, hvor mange århundreder, ja, faktisk årtusinder, man har accepteret en enorm ulighed mennesker imellem, kan man jo ikke sige: ”Ej, det kommer ikke til at ske, for vi har en bevidsthed om lighed” og så videre. Det havde man også i samler-samfundet, men ikke desto mindre satte man en ulighedsspiral i gang, idet man gik over til agerbruget. Og det tog os flere tusinde år – som sagt helt frem til velfærdssamfundets fremkomst – at bryde.

Så selvom du ser en bevægelse i retning af at vende tilbage til noget mere egalitært, ser du også den modsatte bevægelse mod et feudalt samfund?

Vi kan få et samfund, hvor al rigdom ligger i nogle ganske få hænder, for den udvikling er også sat i gang, og man kan sagtens have flere udviklings-trajectories på én gang. Hvilken der vinder eller bliver den dominerende, ved ingen. Digitaliseringen har bevirket en række sociale reformer, som vi taler om som nye, men som i virkeligheden er en reaktivering af gamle jæger-samlerkulturer såsom deleøkonomi, agil ledelse, selvledelse og nomadisk tilværelse. Alle de her buzzwords er jæger-samlerfænomener. De er blevet ak-

tiveret gennem en digital revolution, som har elimineret det monotone og repetitive samlebåndsarbejde. Kontrasten mellem min mormor og mine børn er helt ekstrem, fordi robotterne har overtaget det, min mormor stod og lavede. Det har givet et større frihedsrum for mine børns generation end for min mormor, som var født ind i en klasse og ikke havde reel mulighed for at forlade den. Den unge generation kan tage sig af konsrevolutioner og eksperimentere med deres livsstil på mange måder.

Med agerbrugssamfundet byggedes forskelle mellem rig og fattig, kvinde og mand, som bare er fortsat. Samtidig er der så nu kommet en modbevægelse – men kan den knække kurven på den første bevægelse?

Det kan den muligvis. Det skal jeg ikke gøre mig klog på. Modbevægelsen fører også til en enorm fragmentering, for der sker det, at minoritetsforestillinger – uanset om de er seksuelle, spirituelle, etniske eller racebaserede – laver et frontalangreb på majoritetskulturen. Og det har jo en indbygget sympati, men det sætter eksempelvis et nationalmuseum i utrolige problemer, for hvad er det nu for en slags fortælling, vi kan vise? Lige nu har vi en sag om repatriering af en samisk shamantromme, som formentlig kun er første skridt i en række repatrieringssager.

Den svære repatriering af museumsgenstande

I museumssammenhæng har du en situation i disse år, hvor minoritetskulturer stiller krav. Ja, det gælder i og for sig også nationalstater. Jeg har netop været i Canada og filme til *Togtet*, en tv-serie om vikinger, og blev kaldt op på det lokale museum, hvor lederen havde googlet mig og mit museum og kunne se, at vi har genstande fra deres område. Så vi kan godt regne med, at der kommer et repatrieringskrav derfra. Grækenland og Tyrkiet stiller også krav om repatriering. Vores museumskolleger i Danmark, som vi har et godt samarbejde med, stiller også krav. Hvad gør vi? Systemet i dag er skruet sådan sammen, at museet selv skal tage stilling til, om man vil repatriere i hver case, og så forelægge en beslutning for kulturministeren. Det kan du gøre, når der kommer en sag hvert tredje år, men hvis der kommer massive krav, er det jo en politisk beslutning. Vil man give tilbage, eller vil man ikke?

Hvis man kigger på kortet over Europa, griber landene det ekstremt forskelligt an. Jeg har været til møder med andre museumsfolk, og lande som Frankrig og Holland har valgt, at der skal ske kæmpe tilbageleveringer, mens Østrig ikke vil høre tale om det. Hvor placerer vi os? Lige nu er det min store bekymring. Men det er en beslutning, der former det nationalmuseum, der kommer til at stå for eftertiden. Uanset hvad man vælger, vil det føre problemer med sig, for vælger du ikke at tilbagelevere, står du med dette undertrykte, legitime krav. Hvis du til gengæld tilbageleverer i stor stil, fjerner du alt, hvad der hedder etnografisk samling. Og måske store dele af antiksamlingen.

Og hvem giver du tilbage til? Det er også et kæmpe problem, for mange af de indfødte folk er ikke enige. Hvis det er et afrikansk land, er det så den stamme, genstanden oprindeligt blev taget fra, eller er det landet, man skal repatriere til? Og hvilke garantier er der for, at genstandene ikke bliver solgt videre på det sorte marked? Her forestiller jeg mig den allerstørste udfordring, som er meget uforudsigelig. Faktum er, at valgene er afgørende for, hvad det er for et nationalmuseum, man får.

Nordiske krav trods aftale om langtidslån

Har I allerede i eksisterende eller kommende udstillinger overvejelser om, hvad I kan tillade jer at udstille? Og hvilke fortællinger I kan have?

Ikke endnu, men vi har heller ikke lavet etnografiske udstillinger, mens den her debat har stået på. Eller rettere, vi havde en om Mongoliet og Djengis Khan, men mongolerne er ikke så optaget af spørgsmålet. Men faktisk var Danmark og Nationalmuseet meget forudseende og delte allerede tilbage i 1980'erne, hvor spørgsmålet om tilbagelevering slet, slet ikke var oppe, de arktiske samlinger med Grønland. Ikke kun inuitsamlingerne, men også de norrøne (nordiske kulturer i perioden 800-1350, red.). Man hører dog stemmer deroppefra, som ønsker mere, selvom der blev lavet en aftale.

Man diskuterer slet ikke kopier?

Jo, men i museumsverdenen er ingen interesseret. Interessant nok. Det er en verden, hvor man vil have originalerne. Der er også en masse tovtrækkeri bare mellem Sverige og Danmark. Jyske Lov, *Codex Holmiensis C37*, var i mange år opbevaret på Kungliga Biblioteket i Stockholm, indtil den i 2011 kom til Det Kgl. Bibliotek i København. Ligeledes med Margrete I's kjole (der blev taget som krigsbytte i 1659 og har befundet sig i Uppsala Domkirke indtil efteråret 2021, red.). Her har landene lavet en aftale om langtidslån,

hvor man siger, sket er sket, nu låner vi på ubestemt tid til hinanden. Men det kan heller ikke lade sig gøre længere, fordi hele miljøet er blevet radikaliseret. Den samiske tromme blev eksempelvis også givet til et museum oppe i Sameland som langtidslån. Men så udløber langtidslånet, og vi er i og for sig parat til at forlænge det, men det er ikke nok. Nu vil de have den tilbage for alvor. Det bekymrer mig, at der sker en enorm radikalisering af perspektiver, ligesom man ser det i USA, hvor der ikke er plads til dialog. Samtalen er væk, ikke?

Jeg har også haft ambassadørerne fra Tyrkiet eller Grækenland i røret, som stiller krav – og bare for at vise, hvor kompliceret det er, stiller Tyrkiet eksempelvis krav om en græsk søjle, som kommer fra et område, hvor tyrkerne siden smed grækerne ud. Så hvad pokker gør du, det er jo superkompliceret. Og det er ikke muligt bare at lægge ting i en kasse og sende dem afsted, der er voldsomt meget arbejde forbundet med det. De lande, der er gået i gang med de her store repatrieringer, får 10 ph.d.-studerende op fra Nigeria, eller hvem de nu skal udveksle med, som skal sidde og studere samlinger på nationens regning. Det vil sige, den europæiske nations regning, og efter fem års studeren skal samlingerne sendes tilbage og så videre. Det vil lægge museerne fuldstændig ned.

I armene på en ny Trump

Er de her bevægelser en del af det, som kan være med til at bryde kurven mod den ene procent, der ejer og bestemmer alting?

Måske. Det tror jeg, at bevægelserne selv synes og tror på. Problemet er bare, at ved at radikalisere ting – eksempelvis ved pr. definition at have en negativ holdning til al viden eller til mænd med magt – kan det få den effekt, at den majoritetskultur, som er under angreb, vil kaste sig i armene på en ny Trump. I Canada var jeg også på Newfoundland, hvor de forklarede mig, at de ud over at hive statuerne ned af de opdagelsesrejsende ville omdøbe alle gadenavne og navne i landskabet med før-europæiske termer. De sletter reelt den hvide kulturs historie i området, og vil den hvide kultur acceptere det? Det kan godt være, de gør det i nuet, men i sidste ende aftvinger du en modreaktion, som også er en radikalisering. Så lykkes de med at bryde magten og ændre på, at én procent sidder på det hele? Jeg tror, man i stedet får et Trump-regime, som reelt understøtter de her få procent med de mange penge, men som får sin vælgerstøtte fra en bred underklasse af hvide.

Jeg er ikke stor tilhænger af radikale politiske bevægelser, det er jeg bare ikke. For de tillader ikke samtalen, og samtalen er lang

og besværlig, men den er fundamentet for et tillidsfuldt samfund, så jeg er ikke fan af det radikale fra hverken den højre eller den venstre fløj. Vi ved, hvad det kan føre til, det er ikke de første radikale bevægelser, der har været i verden, bare kig på Sovjet. Og med hensyn til, hvad der skubber til den ene eller den anden udvikling, så er det enormt svært at sige, for det er den digitale teknologi, der driver verden lige nu. Den har, som vi talte om, mulighed for at frisætte, men den har også vist mulighed for en enorm manipulering og monopolisering, hvilket er blevet tydeligt med tech-giganterne og de algoritmer, der sidder og bekræfter folk i vanvidsteorier.

Du ser brydningerne og modsætningsforhold, som bliver trukket op i de her år – med Erdogan og Putin og tilsvarende typer – og så har du et land, der er splittet i to. Den ene side er demokratisk, liberal, den anden kæmper med næb og klør for en slags retro-værdi-ting. Men de er tvunget derud af den demokratiske bevægelse, som er gået for vidt. Der udspiller sig en enorm kamp i verden lige nu, og den er også kommet til Danmark. Spørgsmålet er, hvad det er for et samfund, vi kommer til at få fremover. Bliver det en art af fascisme eller bliver det et liberalt demokrati, som vi kender det?

Radikalisering opstår i brydningstider

*Religion har præget de seneste par tusinde år.
Og hvad er ellers sket i den periode op til vores tid?*

Vi har stået i en cocktail, hvor religionen blev forbundet med institutionalisering og magt. Hvis du ser på middelalderen, forsøger religionen minutløst at styre det enkelte menneske i alle detaljer af livet. Så kommer der – og det er meget interessant – nogle brydningstider. I renæssancen skabes et begyndende perspektiv af, at man ikke ved alt. Før renæssancen var man overbevist om, at landkortene var fuldendte, mens man i renæssancen indfører hvide pletter på kortene, fordi man indser, at ikke alt er afdækket. Og man erkender, at al viden ikke afspejles i Bibelen. Med renæssancen kommer også perspektiveringen i kunsten, individet skabes, den moderne vestlige videnskab tager sin begyndelse. Renæssancen var en overgangsform mellem middelalder og oplysningstiden – man brød med middelalderens kristne og dogmatiske verdensbillede. Vi har altså et kæmpe nybrud under renæssancen, men samtidig sker der en radikalisering. Nybrudsperioder indeholder altid en kamp, hvor noget af det bagudskuende får en endnu heftigere form. Eksempelvis blev renæssancen den tid, hvor man brændte flest hekse af i Danmark, mange flere end i middelalderen. Christian 4. brændte flere hekse end nogen anden dansk konge.

*Er det noget, som er et vilkår, når vi kigger tilbage?
Der er brydningstider, og så kommer der en radikalisering?*

Det er det samme, hvis du tænker på 2. verdenskrig. Der er mange måder at forstå krigen og Tyskland, men der er også det faktum, at demokratiet var meget ungt. Der var en higen mod noget førindustrielt som et ideal. Det idylliske bondesamfund. Nazismen kan ses som en slags retro-ideologi. Det tror jeg, man lever med i mange brydningstider. Og det kan jo tage meget ubehagelige former. Jeg føler mig ret overbevist om, at vi som 90-årige kommer til at se på vores tid som, at vi fik den digitale revolution og med den enorme konsekvenser ligesom under den industrielle revolution. 40 procent af de kendte jobs forsvandt, og det nye skabte enorme migrationsbølger, ligesom den industrielle revolution skabte en enorm ulighed mellem rig og fattig.

Velfærdssamfundet var svaret på industrialiseringens kræfter, der blev sluppet løs allerede fra midten af 1700-tallet, men som først blev tæmmet umiddelbart efter 2. verdenskrig til at tjene det almene. I dag står politikerne på samme måde helt paf over for den digitale revolution, og man har ikke fundet måden, hvorpå den skal tjene mennesket. Men jeg er sikker på, at når vores børn kigger tilbage, vil de se en ustoppelig udvikling. Og man vil se, at retro-ideologierne var ubehagelige, men at de reelt ingen kraft havde. For det går alt for stærkt. Ligesom under industrialiseringen, hvor der også blev sluppet sindssyge kræfter løs. Så vidt jeg husker, er en hestekraft 75 kilo, der løftes en meter op fra jorden i et sekund. Det kan du gøre som menneske, lad os sige 20 gange, så

Renæssancen

Renæssance (fr. *renaissance*) betyder genfødsel. Begrebet giver ofte anledning til forvirring, fordi det både dækker over en tidsperiode og en stilart inden for arkitektur, musik og malerkunst. Og tidsmæssigt er de to ting ikke helt overlappende. Det, man siger, blev genfødt i renæssancen, der løb fra ca. 1400-1700, var tanker og kunstsynet fra oldtidens Rom og Grækenland (år 750-500 f.Kr.). Men de tanker var faktisk ikke helt glemt i Middelalderen – de fik bare nyt liv. Områder som filosofi, matematik og astronomi blomstrede op, og det samme gjorde kunstarter som maleri, skulpturering, arkitektur og musik. Nye kontinenter blev fundet af opdagelsesrejsende, adelen overalt i Europa var uhorrt rig i perioden, og samtidig opstod en ny stærk samfundsklasse i form af handelsstanden, som fik økonomisk overskud og tid til at uddanne sig og dyrke kunst og filosofi. Det enkelte menneske kom i centrum, i modsætning til i Middelalderen, hvor mange var undertrykt økonomisk af familien og trosmæssigt af den katolske kirke.

Jeg har tænkt over, at det, vi ser med tech-giganterne, der opererer i cyberspace, på mange måder minder om kolonialismens tidlige tid.

er du helt udmattet. Det er én hestekraft. En lille motor med en hestekraft kan erstatte et menneskes arbejde. Så bygger du bare ud, ikke? Lige pludselig kan du forstå, hvorfor du kan producere på den måde, vi gør i dag. Det er jo *unstoppable*. Det er den digitale revolution også. Men hvor lang tid vil det tage det politiske system at finde en ny form eller version af vores samfund, hvorigennem det tjener den brede befolkning?

Jeg har tænkt over, at det, vi ser med tech-giganterne, der opererer i cyberspace, på mange måder minder om kolonialismens tidlige tid. Det kendetegner jo kolonitiden, at det i starten var private firmaer, der gik ud og erobrede verden. I 1500-tallets Rusland hyrede familien Stroganov kosakken Yermak og erobrede det vestsibiriske khanat (udtryk for geografisk inddeling, red.). I England var det East India Company, som havde en hær, der var større end den britiske. En fuldstændig grotesk magtfaktor. Og så først lang tid efter, at de områder ude i verden var erobret, kom staterne og hægtede sig op og forsøgte at regulere noget af det. Det er det samme nu, bare i det virtuelle rum. Vi er koloniseret af enorme firmaer, som er større og økonomisk stærkere end nationalstater. Og så kommer staterne halsende efter og prøver at regulere.

Skal vi se det som en helt naturlig ting? Mennesket vil altid være dybt bekymret over, at tingene går for hurtigt, og det er nok et vilkår, at vi så søger tilbage til en mere dogmatisk fortid. Men er vi blot i gang med endnu et paradigmeskifte, som er helt

naturligt i den menneskelige udvikling, eller har vi grund til at være mere bekymrede over den digitale revolution end over andre revolutioner?

Jeg tror ikke, vi skal være mere bekymrede, men det er, fordi jeg tænker, at idet den industrielle revolution kommer, har vi jo et dybt klassesamfund, som selvfølgelig fortsætter langt ind i den industrielle revolution, men som så bliver udfordret med velfærdsstaten. Så i den vestlige verden har folk trods alt smagt frihed, folk har en forventning om en bestemt levestandard. Derfor tror jeg snarere, at jeg ville være bekymret, hvis jeg var mangemilliardær. Så ville jeg tænke: Hvordan distribuerer jeg noget af al den her rigdom, som koncentrerer sig mere og mere på de få hænder, for ellers griber de mange nok til våben og lyncher mig. Og jeg håber ikke, at reaktionen bliver så ekstrem, men jeg mener, at de rige bør bekymre sig.

Uligheden er vel blevet endnu mere outreret, end den var, da den industrielle revolution startede?

Det billede må være meget broget, for på den ene side er der ingen tvivl om, at de største rigdomme i dag er centreret hos et færre antal mennesker, og på den anden side er der heller ingen tvivl om, at levestandarden for verden generelt er blevet løftet. Der er færre, der sulter nu, end der var i 1990'erne. Og levestandarden for os i den vestlige verden er trods alt steget – eller i hvert fald hos os i Europa, nok ikke for middelklassen i USA.

Velfærd handler om mere tid

Vi står samlet set på et andet og bedre niveau, end vi gjorde i den industrielle tid?

Ja. Men der bliver ikke givet tilstrækkelige svar. Regeringen kombinerede i udspillet ”Danmarks Fremtid” vækstparadigmet med et miljøparadigme. Man forestiller sig, at en ny vækstmotor skal være den grønne omstilling, og det tror jeg på er rigtigt nok. Men jeg må ærligt erkende, at jeg ikke er enig i forestillingen om, at velfærd handler om at arbejde mere. Der var endda et panel, der hed noget med ”Hvordan bliver vi flittigere?”. Velfærd i dag handler ikke om at arbejde mere. Velfærd i dag handler om at få mere tid til at gøre andre ting end at arbejde. Og hvis du ikke forstår det, er du *off beat*.

Vi skal i fremtidens velfærdssamfund gøre, som jægerne og samlerne gjorde?

Ja. Det er den nye velfærd, at vi ikke behøver at arbejde så meget. Vi skal bruge vores overskydende tid, ligesom de gjorde, på at være

nysgerrige på opfindelser, kunst og kultur. Hele ideen om, at vi skal blive ved med at arbejde mere, længere, hurtigere, samtidig med at vi ved, at det behøver vi egentlig ikke – det er dét, der kendetegner vores tidsalder.

Hvorfor griber vi ikke muligheden for at arbejde mindre?

Det handler vel om forbrugersamfundet grundlæggende set, hvor man har påvirket folk til at tro, at lykken og prestigen og status ligger i forbrug. En anden del af det er formentlig, at de store kulturinstitutioner, selv om de påstår noget andet, i virkeligheden henvender sig til en meget lille gruppe af mennesker. Veluddannede mennesker med penge. Undersøgelser viser, at museumsgæster består af kvinder over 50 med høj uddannelse. Og selvom alle italesætter, at det skal være anderledes, bliver du tævet løs på, når du faktisk gør noget for at hive nye grupper ind. Som da jeg inviterede Jim Lyngvild ind på Nationalmuseet eller indførte en kedsomhedsknap.

Nationalmuseet og Jim Lyngvild

Det skabte furore, da designeren og fotografen Jim Lyngvild i 2018 blev inviteret af Nationalmuseet til – i samarbejde med museets eksperter – at visualisere og conceptualisere en nyfortolkning af vikingetiden i en midlertidig udstilling. Det skete i form af kæmpe fotostater, som Lyngvild er kendt for at anvende, men også i form af ’rigtige’ vikinger, med et citat fra Nationalmuseet: ”... tre nøgne, krigeriske berserkere, der smyger sig om hinanden og kigger på gæsterne.” Furoren kom primært fra anmeldere og historikere, mens publikum i hobetal var begejstret for udstillingen.

Kedsomhedsknappen

Med en millionstøtte fra Nordea-fonden har Nationalmuseet udviklet nye former for formidling, der i særlig grad skulle vække genklang hos børnene. Kedsomhedsknappen var et tiltag, der blev lanceret i 2018, hvor børn – hvis de kedede sig under besøget – blev opfordret til at finde frem til en farvestrålende knap, de kunne trykke på. Et tryk kunne udløse, at statuer blev levende, mumier rørte på sig, kister åbnede sig, eller malerier begyndte at tale.

Vi arbejder også meget, fordi vi sætter os i mange udgifter. Jeg har selv et hus i Tårnby og et sommerhus, og nu prøver jeg at få fat på en ødegård. Det kræver jo bare, at der hives penge ind for at dække de udgifter. Og så har jeg tre børn. Det koster også mange penge, ikke? Jeg tror egentlig, at drømmen om mere frihed eksisterer hos rigtig mange, og det er grunden til, at ”Bonderøven” på tv appellerer. Her står én og bygger et hus i et *zen-mode*, og folk drømmer om sådan en tilværelse, men det er stadig de færreste, der kan leve den ud. Jeg kommer jo nok til at skifte ble og hive penge ind, til jeg går på pension ...

Så der er også det faktum, at du bliver bundet. Jeg kunne vildt godt tænke mig at flytte. For eksempel havde jeg ikke noget imod at flytte til Lolland, hvor det koster meget mindre at bo, men som min kone siger, hvad med børnene (de to fra tidligere ægteskab, red.)? Kommer de så aldrig på besøg? Og hvad gør man så? Der er så meget, man bliver filtret ind i, alle mulige forpligtelser. Mange har drømmen, og jeg tror, vi vil se flere gøre det. Flere unge mennesker end tidligere vælger helt at stå af ræset og ikke binde sig. Det er meget jæger-samler-agtigt i øvrigt, for det kendetegner jægersamlersamfundet, at man ikke skylder hinanden noget.

Men det går langsomt. For landbruget skabte et andet forhold til naturen, man separerede det kultiverede fra det vilde. Følgende skete en opblomstring af konflikter, for det ligger i agerbrugets DNA – som jeg tidligere har skitseret. Og med det moderne landbrug bliver det taget ud i det ekstreme. Vi vil ikke have vildsvin i Danmark, for de kan forpste tamsvinene, som vi har lavet en industri af. Og jo mere korn og jo flere dyr, jo større kapital har du. Jo flere fester kan du holde. Og jo flere mennesker kan du producere. Når vi prøver at lave vilde skove, bliver folk pissesure, for de vil have lov til at gå ture, som de plejer, og vi skyder de ulve, der etablerer sig i Danmark, så helt generelt er vi ikke særlig klar til at genindføre det vilde. Men nogle er jo i gang, så overgangstiden til det nye – eller tilbagevenden til noget af det gamle – har vi allerede. Ulvene er et virkelig godt eksempel. Jeg ved med sikkerhed, at ulven ikke angriber mennesket. De tager tamdyrene, og her er staten villig til at kompensere. Men vi har det dybt i os, at vi frygter, at barnet bliver taget af ulven. Økologisk landbrug kan vi lige akkurat tolerere, men vi er ikke parat til at genindføre de vilde dyr for alvor.

Det er den nye velfærd, at vi ikke behøver at arbejde så meget. Vi skal bruge vores overskydende tid, ligesom jæger-samlerne gjorde, på at være nysgerrige på opfindelser, kunst og kultur.

Sandheden i humor

Jeg elskede at være sammen med jægerfolket jukagirerne i Sibirien, fordi de er dybt udogmatiske, religiøsiteten er utrolig varieret, der er ingen samlende artefakter, og der er meget få ritualer. De går ud i skoven og siger: “Bedstefar eller bedstemor, dine børn er sultne, giv os noget.” Og så forventer de, at der kommer noget mad, for de er jo fattige, og skoven har en masse. De er også ekstremt humoristiske. De griner og pjatter hele tiden.

Jeg var ude for en interessant oplevelse på et tidspunkt, hvor vi lige havde skudt en bjørn, som er indbegrebet af det mest potente dyr i de nordlige områder. Der er et hav af myter om, hvordan man skal behandle en død bjørn, og hvis man ikke gør det rigtigt, går helvede løs. Men den ene jæger står så og stikker øjnene ud på den døde bjørn og siger ”kra kra” for at foregive, at det er en ravn, der gør det, så bjørnen ikke tror, at det er et menneske. Den anden jæger er i gang med at bygge et stativ til knoglerne, der minutiøst

skal gøres rene for kød og lægges i anatomisk orden, så bjørnen kan blive genfødt i den næste verden. Og mens den ene stikker øjnene ud og siger ”kra kra”, råber den anden hen til bjørnen: ”Bedstefar, du skal ikke tro på det, det er ikke en ravn, der står og stikker øjnene ud på dig, det er Nikolai Vasilevich.” Og så begynder de begge to bare at le. De kan næsten ikke stoppe med at grine. Indtil en af dem siger: ”Ej, kom nu videre, vi skal bygge det stativ.” Jeg spørger bagefter: ”Hvad pokker, bliver bjørnen og dens ånd ikke rasende, når I gør grin med den og afslører det hele?” Så kigger de bare på mig og siger: ”Nej, nej, den ler også, den synes også, det er skidesjovt.”

Pointen er, at hele systemet i og for sig er en løgn. Løgnen bygger på, at jagt ikke er drab. Og den side kan du afsløre gennem humor. En anden pointe er, at der ingen autoritet er, ingen får lov til at hæve sig over andre, heller ikke ånderne, for så bliver der gjort

grin med det. Det er ikke udtryk for, at de ikke tror på deres egne ritualer, det er bare et udtryk for, at alle i det her system ved, at én ting er reglerne og ritualerne, en anden ting er, hvordan livet reelt leves, og det leves jo lige i det punkt mellem regler og pragmatik. Bjørnen er en del af samme system, så dens ånd ved det også og synes derfor også, at det er sjovt.

Bare for at sige, at de her jæger-samlere er dybt udogmatiske – og derfor er kultur i den sammenhæng en meget legende omgang med verden, hvor man opfinder ting hele tiden, man søger efter nye ting til sin amulet, men der er ikke noget system, og der er ingen dogmer overhovedet. Udspringet for al religion hos jægerfolket er animisme, og den er i sit udgangspunkt altid legende og leende.

Det skifter så til en kultur, der er rettet mod forfædrene. Er det eksempelvis det, vi oplever hos klaner og stammer i Afghanistan?

Det er det. Og indtil for nylig – i 1950’erne og 1960’erne – kunne vi stadig i Afghanistan indsamle alle mulige afguder med tegn på forfædre dyrkelser. På Moesgaard Museum står eksempelvis afghanske gravpæle med forfædre – et element, der i dag er fuldstændig væk i Afghanistan, fordi der kom et radikalt ’korstog’ og fjernede det. Det radikale i islam og i protestantismen minder til forveksling om hinanden. De har samme tankegang som radikale, antikoniale aktivister, som vil slette historien ud fra ideen om, at du kan fjerne en fortid og bygge en ny fortælling

op. Derfor sprængte de radikale islamister store buddhastatuer i luften i Afghanistan og fjernede de omtalte pæle, men det er den samme tankegang, der gør, at du fjerner en buste og hælder den i kanalen i København eller hiver statuer eller andre mindesmærker fra den amerikanske sydstatshær ned. Ideen er at fjerne historien, og det gjorde Sovjet jo også. De rev alle kirkerne ned, fjernede kirketårnene fra bybilledet og brændte alle ikonerne. Det svarer til protestantismen, hvor man brænder alle helgenfigurerne. I radikal islam brænder du også alle afguder, for det kaldes kættersk. Så får du en dyrkelse af den rene tro, hvor der ingen medieringer er mellem det guddommelige og dig, hvilket fører til monoteismen, som man troede var på retræte. I 1980’erne tænkte man, at den var erstattet af et videnskabeligt verdensbillede. Men det var den så overhovedet ikke – heller ikke i den vestlige civilisation, hvor vi har de her ekstremt religiøse i USA. Det er ikke, fordi jeg synes, det nødvendigvis er dårligt. Men jeg har det sindssygt svært med alle former for dogmatik. Jeg har det også svært med dogmatisk marxisme.

Buddhastatuerne i Afghanistan

Buddhastatuerne i Bamiyan-dalen blev sprængt væk af Taleban i 2001. Statuerne, som var henholdsvis 55 og 37 meter høje, var hugget ud af klippevæggen i tidsrummet 507 til 554 e.Kr. Taleban anså dem for at være afgudsdyrkelse. Byen Bamiyan ligger på Silkevejen, og der lå flere buddhistiske klostre i området fra 2. århundrede til den muslimske invasion i 7. århundrede. Med Talibans kontrol over Afghanistan blev statuerne opfattet som en hån mod islam. De blev derfor sprængt i stykker med dynamit.

“De tror, at humoren står i modsætning til videnskab, altså at når man ler og griner ad noget, så er det ikke seriøst. Men det er faktisk det helt modsatte.

Når tanken står og vibrerer

Det er fair nok, at man skifter nogle af de historiske artefakter ud, men så kan de ryge på Nationalmuseet eller andre steder, hvor de opbevares, indtil de måske engang skal reaktiveres. Det er ekstremt uhyggeligt at udradere dem, og det er kun, fordi vi lever i et stærkt historieløst samfund, at reaktionerne ikke er voldsommere. De burde være meget stærke fra samfundets side, fordi hvad er det, der gør os til et samfund? Det er jo, at vi har en fælles fortælling. Folk er rimeligt ligeglade, men det burde de ikke være, for det er faktisk fundamentet, der fjernes. Det er et grundvilkår for et demokrati hele tiden at have historien til debat. For eksempel er det jo fair at rejse spørgsmålet om, hvorfor der er så få, næsten ingen, statuer af kvinder i Danmark? Har de været så ubetydelige for Danmarks-historien? Selvfølgelig ikke. Burde vi rejse nogle flere? Helt klart. Men den erkendelse indebærer ikke, at vi behøver ødelægge eksisterende statuer.

Hvad gør det ved mennesket at destruere? Præger det vores måde at være på?

Ja, det dræber nysgerrigheden. Det dræber det finurlige. Der er ingen humor. Og når ingen griner, har vi et problem. Er det ikke Umberto Ecos roman *Rosens navn*, der handler om en munk, som slår alle andre ihjel, fordi de griner ad en religiøs passage? Vi kan

reflektere lidt over, at humor er en totalt undervurderet videnskabelig metode. Humor går jo ud på, at du knalder to ting sammen, som ikke hører sammen logisk, og så får du en absurditet, som du ler ad, og idet du ler, bliver dit blik transporteret et andet sted hen, så du ser på fænomenet fra en ny vinkel. Ikke en ny sandhed, nødvendigvis. Der er ikke en sandhed i humoren, som er til at skrive ned i historiebøger, men den er sand, så længe du ler.

Den allerstørste form for videnskab er i virkeligheden, når du presser en videnskabelig tanke ud til sit bristepunkt, og her vil du altid støde ind i paradokset. Så står en tanke og vibrerer og kan næsten ikke holde sammen på sig selv, fordi den står i et paradoks. En af de bedste måder at forstå paradokser på er gennem humor, og derfor ler videnskabsfolk utrolig meget. I laboratoriet griner de hele tiden. De skriver bare ikke om det i artikler, for når det skal ned på papir, bliver det meget alvorligt og lineært, meget stringent. Men det er jo ikke sådan, videnskabelig indsigt bliver til. Den bliver til, ved at du bare prøver nogle ting af, som ikke hænger sammen. Og så griner du, for hvor er det underligt, det her! Det fatter folk ikke. De tror, at humoren står i modsætning til videnskab, altså at når man ler og griner ad noget, så er det ikke seriøst. Men det er faktisk det helt modsatte.

Rosens Navn

Umberto Eco var en italiensk forfatter, semiotiker og filosof. Han opnåede verdensberømmelse med sin første roman, *Il nome della rosa* fra 1980, på dansk *Rosens navn*, udgivet i 1984. Det er en historisk mysterieroman, der foregår på et italiensk kloster i 1327, og forfatteren blander i bogen en intellektuel mordgåde med bibelanalyse, middelalderstudier, litteraturvidenskab – og overvejelser om humorens plads i kristendommen.

Sovjetunionen **faldt** sammen på grund af humor

Er det derfor, at satiren og humoren altid bliver angrebet? Den er farlig, fordi den faktisk kan få os til at flytte os?

Jamen humoren er jo livsfarlig. Tag ikke fejl, Sovjetunionen faldt ikke sammen på grund af, at de tabte våbenkapløbet mod USA. Sovjetunionen faldt sammen, fordi befolkningen blev ved med at gøre grin med systemet. De lavede Brezhnev-jokes, de var supersjove, fordi de levede i et system, hvor den militære magt var så stærk, at du ikke kunne udfordre den, for så ville du blive slået ned. Hvis du løb rundt i gaden og sagde: ”Sovjet skal ud af Afghanistan”, ville du ryge på tosseanstalt. Og det ville du, fordi du rent faktisk ville være tosset, hvis du gik rundt og sagde det, for hele systemet var bygget op af en sammenhængende symbolik. Marx refererede til Lenin, som refererede til Oktoberrevolutionen, som refererede til ... Så befolkningen begyndte at joke i stedet. Når de gik i paraderne eller arbejdede på fabrikkerne, lavede de afstemninger om, hvem der skulle være direktør, og til sidst kunne systemet ikke holde sammen på sig selv. Det blev leet i stykker, om man så må sige.

I jæger-samlersamfundene gør de grin med alt, også guderne. De anerkender det destabiliserende i humor, og gennem denne destabilisering etablerer man alternativer til det kendte. Det kræver et samfund, der tør det – og det er langtfra alle, der gør det. Hu-

mor og fritænkning er to sider af samme sag. Derfor er humor så vigtigt for et demokrati, og derfor er karrikaturtegninger af politikere ekstremt vigtige i min bog, fordi demokrati forudsætter humor.

Humor er kompleks, den giver et nyt perspektiv på tingene, men idet vi ler, bliver vi også glade, vi forløses. Vores hjerter lettes og hjælper os til at forny vores blik på tingene, på livet. Der er en kreativ kraft i humoren, som er helt vild, og som gør, at man opfanger livet på nye måder. På den måde kommer vi også tættere på det guddommelige. Jeg tror på, at Gud og det guddommelige er indbegrebet af paradokser, for Gud gør sig selv til Jesus, og det er jo i sig selv et paradoks. Så når du får indblik i paradoksens kraft, kommer du tættere på Gud.

Man så også masser af humor under 2. verdenskrig herhjemme. Storm P. eksempelvis. Men da vi prøvede med lidt humor i forbindelse med Muhammed-tegningerne, gik det helt galt. Det er, som om det ikke tilhører tiden?

Der er noget i vores tid, som er ved at slå humoren ihjel, det er der ingen tvivl om. Et af de vigtigste faresignaler er, når der bliver lagt bånd på, hvad du kan sige. Det sker sågar på universiteterne, hvor folk bliver beskyldt for at være racister, og litteratur betragtes som politisk farligt. Der bliver lagt censur på den frie tanke og på samtalen. Det er et kæmpe

faresignal. For humor giver jo også grundlag for en samtale i den forstand, at det er lidt tosset, det, der bliver sagt. På den måde er det udogmatisk i sin natur. Man er også lidt sårbar, når man har sagt joken, for man ved ikke rigtig, om de andre griner. Der ligger noget meget fint og skrøbeligt. Nej, der bliver ikke leet meget ...

Humoren gør på en måde, at vi kan række længere ud, udforske og reflektere over områder, vi ellers ikke har adgang til?

Humor, men også kreativitet og nysgerrighed, åbner for paradokser, der gør os klogere. Jeg havde professorer i Cambridge, som i deres fritid skrev digte og lavede malerier eller blev dybt religiøse. De opererede hele tiden ude i grænselandet. Der findes en interessant serie, som jeg så på Amazon. Den hedder *The Man in the High Castle* og handler om en kontrafaktisk verden, hvor Nazityskland og Japan har vundet krigen og overtaget USA. Så begynder der at dukke film op fra en anden dimension, der viser, at krigens udfald kunne have været anderledes, og et gryende oprør anes. Men det, der gør filmen så fantastisk – modsat *The Handmaids Tale* – er, at den viser, hvor svært det er at gøre oprør i et system, hvor hele systemets logik bekræfter sig selv. Det er en ekstrem bedrift at finde den sprække, der gør, at du ser tingene på en ny måde og begynder at hive fat i det nye og udvikle på det. I *The Handmaids Tale* sidder vi alle i et liberalt demokrati og identificerer os med den her kvinde, som bliver undertrykt af noget Trump-agtigt. Det er jo ikke interessant. *The Man in the High Castle* er interessant, fordi den viser, hvor svært oprør faktisk er. Og humor er en måde at skabe de sprækker ind i virkeligheden, som ellers er beton.

Humor går ud på, at du knalder to ting sammen, som ikke hører sammen logisk, og så får du en absurditet, som du ler ad, og idet du ler over det dér fænomen, bliver dit blik transporteret et andet sted hen.

“Hvis vi stopper med at le, er der ikke plads til demokrati eller udvikling. Det er meget farligt.

Trotsky

Trotsky var en politisk revolutionær, der sammen med Lenin stod i spidsen for Oktoberrevolutionen i Rusland i 1917. Lenin blev siden statsleder, og efter dennes død kæmpede Trotsky og Stalin om magten. Stalin vandt som bekendt og fik Trotsky som sin hovedmodstander.

Alle alarmklokker ringer **lige** nu

— Og vi er jo lige nu ikke særlig humoristiske?

Nej, det er vi sgu ikke. Man skal virkelig passe på, hvad man siger, men jeg er meget skeptisk over for den polarisering, der sker nu. Ikke fordi jeg ikke forstår folks vrede, som kan være velbegrundet, men fordi det er humorforladt. Og når det er humorforladt, er det beton, der angriber beton. Der er ingen plads til samtale. Og når der ingen plads er til samtale, er der heller ingen plads til humor, fordi hver gang man kommer med en politisk joke, bliver man straks angrebet. Og bevægelser, der ikke har plads til humor, bliver ikke selvrefleksive. De bliver statiske. De bevæger sig ikke, og de gentænker heller ikke sig selv. I historien kan du finde det ene eksempel efter det andet, for det er faktisk en form for fascisme. Du finder det i den sovjetiske beton-kommunisme, du finder det i Putins Rusland, du finder det i den ekstreme islam, i det dybt reaktionære USA. Det er ganske forfærdeligt, for hvis vi stopper med at le, er der ikke plads til demokrati eller udvikling. Det mener jeg. Det er meget farligt.

Modsatninger er humorens kendetegn, og via modsatninger får vi ny videnskab og nye refleksioner. Universet blev skabt af stof og antistof, hvilket vil sige, at vi er skabt i modsætninger. Der skal være lys og mørke, ikke-tro og tro og så videre, fordi de er hinandens forudsætninger. Men det prøver vi at koble os af nu? For hvis vi ikke kan grine, kan vi heller ikke være alvorlige. Og så er mennesket i gang med en hybris igen – tror vi virkelig, at vi kan skabe os, som vi vil?

Ja, det gør vi jo. Det ligger også i angrebene på historien. Nu var jeg i Canada, som jeg beskrev, hvor alle statuer af opdagelsesrejsende bliver flået ned. Når man ser tv-serier, der foregår i 1800-tallets England, har man

sat en sort borgmester ind, selvom der ikke var nogen sorte på magten dengang. Det er blevet vigtigere at skabe en ny historisk virkelighed end at forholde sig til fakta. Det er fint at forholde sig kritisk til historien, men decideret at omskrive historien uden at gøre opmærksom på, at man gør det, mener jeg er forkert. Stalin var mester i den disciplin. Han fik fjernet Trotsky og andre figurer fra revolutionen for derved at omskabe historien. Det er en farlig udvikling, der aldrig har ført noget godt med sig. I stedet bør man forholde sig kritisk til historien og afsøge nye hjørner, som kan flytte på vores opfattelser. Jeg har nok en meget moderat, ja, måske gammeldags tilgang, men jeg mener, at det er gennem samtalen og diskussionerne, at virkeligheden skal skabes. Ikke ved at fjerne elementer for altid. Det er meget utrygt.

For hvad kommer efter, at man har revet de statuer ned og rejst nogle nye? Så kommer der bare nye modbevægelser.

Og så får vi en polarisering af samfundet som i USA. Når det går op for majoritetskulturen – nu er vi så historieløse, at der ikke er nogen, der går nok op i det – men når det går op for dem, hvad der sker, så vil de bide igen, og så er dialogen forbi. Så er det bare hårdt mod hårdt og lige i armene på Trump nummer 2.

Alle alarmklokker skal ringe, når der ikke længere er plads til humor. Så er der noget helt galt.

Jeg får jævnligt mails fra folk, der føler sig krænkede over ting, de ser på Nationalmuseet. Selv de mindste, små ting. Det er steget helt markant de seneste år. Jeg har også omvisere, der kommer grædende og ikke vil på arbejde, fordi de bliver svinet til af folk. Der sker en radikalisering, som er helt vild i de her år.

Nationalmuseet binder vores land sammen

Den nye direktør blev kendt og skoset for i lynfart at bringe Nationalmuseet på alles læber med nytænkende udstillinger og debatter og en hidtil uset og modig synlighed, både på fjernsyn og i skrevne medier. Næste skridt vil være et totalt nyt museum. For Nationalmuseet er vores fælles historie, og det skal give os viden og oplevelser, som forandrer vores opfattelse af verden. Men i fremtiden kan det ingen af delene uden en omfattende ombygning. Og det haster at komme i gang.

Man kan bruge en kollektiv historisk hukommelse til mange ting. Når vi taler om et nationalmuseum, handler det om nationen: Det handler om vores land. Og til forskel fra mange andre kulturinstitutioner, handler det om den nationale hukommelse. Det er ligesom givet i kortene. Vores nationale hukommelse er vigtig af mange grunde. Én er, at der ikke er andet, der binder os sammen, end de fælles fortællinger. Derfor er statsinstitutionerne så vigtige, selvom de er under et enormt pres i dag – som for eksempel DR. I gamle dage bandt det os sammen, at vi alle sad og så den samme kanal og gik rundt og talte om den. Og derfor har kristendommen en vis vigtighed: Hver jul danser alle rundt om juletræet, vi laver alle det samme på samme tid. Kongehuset og Folketinget er også fælles nationale institutioner. Men der er meget få institutioner, hvis opgave det er at binde nationen sammen. Nationalmuseets opgave er at binde landet sammen gennem nogle nationale fortællinger. Det lyder dødsygt og nationalistisk, men det behøver det slet ikke at være. For det handler i bund og grund om dannelse.

“Nationalmuseets opgave er at binde landet sammen gennem nogle nationale fortællinger. Det lyder dødsygt og nationalistisk, men det behøver det slet ikke at være. For det handler i bund og grund om dannelse.

Dannelse er et lidt *fluffy* begreb – på tysk hedder det *Bildung*, hvilket er et bedre udtryk, fordi det er noget, man ’bygger’. Men for mig at se har dannelse to elementer. Det ene er rimelig selvskrevet, nemlig en rygrad, hvilket vil sige, at man har en erkendelse af, at man står på skuldrene af en tradition. Nogen har gjort noget før dig, og dét at kende til, hvad de har gjort, giver en rygrad.

Man kan også sige, at rygraden handler om, hvad vi kommer af, og hvor vi kommer fra. Et rigtig godt 1950’er-begreb. Men det er fuldstændig klart, at det begreb ikke kan stå alene i en dannelses-forklaring. For mindst lige så vigtig er nysgerrighed, rummelighed og udsyn. Det gør, at når man møder et fænomen, man ikke forstår, så – i stedet for at forkaste eller lukke ørerne for det – går man nysgerrigt hen og undersøger det. Og måske finder man ud af, at det er så vildt, det her fænomen, at det på grundlæggende vis destabiliserer ens verdensbillede. Man skal være klar til, i mødet med ny viden og nye mennesker, at ens tidligere verdensbillede ramler i grus, falder sammen, så man må bygge noget nyt op. Og selvom det kan være superhårdt

at gøre det, er det fantastiske ved det, at det nye verdensbillede altid vil være større og mere rummeligt end det, man forlod.

Rygraden, traditionen, hele ens kanon kan ikke eksistere uden nysgerrigheden, udsynet og rummeligheden. Hvis man tager Darwin: I midten af 1800-tallet var han totalt til grin, og han blev afbilledet som en abe. Så kom der nogen med nysgerrighed og undren: Hvad er det *egentlig*, manden siger? Vi stammer fra aberne, ikke fra Gud?! Da ramlede hele verdensbilledet i grus. Og i dag er Darwin jo en del af kanon. Det at leve ’dannet’ handler altså efter min mening ikke kun om at læse tykke bøger, det handler også om at møde verden med nysgerrighed. Og det skal et museum kunne. Det skal levere på rygraden, og det skal levere nysgerrighedsskabende og destabiliserende ting. For eksempel ved at kombinere stenalderen med nutidens deleøkonomier eller den digitale revolution.

Det er helt nyt at høre en direktør for Nationalmuseet sige, at museet skal være destabiliserende. Her ligger et kæmpe paradigmeskifte for museet, og du må være blevet mødt af mange, der mener, at ’rygraden’ alene er lig med dannelse?

Det er jeg. Men det er altså ikke nok. Det forandrer ikke mennesker. Det behøver ikke være store destabiliserende ting, men det skal gøre, at folk tænker: Wow, er det virkelig sådan, det hænger sammen? Et nationalmuseum skal ikke som sådan ryste folk i deres grundvold. Et museum er i virkeligheden et uformelt læringsrum. Folk har en idé om, at når de går på museum, kommer de ud på den

anden side og kan hele deres encyklopædi. Det har intet museum nogensinde kunnet levere. Man leverer oplysningen, der kan få folk til at stoppe op og sige: ”Gud, nej, dét var interessant, hold da op.” Og så går de ud og tænker videre over det, og måske tager de fat i en bog eller slår noget op.

Så museet er et uformelt læringsrum, modsat en skole. En folkeskole *skal* man jo gå i. Der er ingen, der tvinger nogen på museum, man besøger det af egen fri vilje. Men det skal destabilisere, sådan som Jim Lyngvild gjorde med sin udstilling (i 2018 om vikingerne, red.). Diskussionen om ham gik sådan: ”Hvordan kan man lade en proletarkunstner løbe rundt dér, og er det nu rigtigt og historisk korrekt, hvad han udstiller?” Men hele ideen med udstillingen var at lægge et lag over vikingefundene, hvor Lyngvilds billeder og tekst tvang dig til at forholde dig til rummet mellem fakta og fantasi. Der var ikke nogen, der lagde skjul på, at Lyngvilds billeder var fantasi, men det var hele formålet med udstillingen, at man kunne overveje, hvor mange af fortællingerne om vikingerne, der er sande. På Jim Lyngvilds udstilling var det tydeligt og meget pædagogisk fremstillet, at det *ikke* var fakta – ja, i virkeligheden var udstillingen netop ret ’dannet’, fordi den eksplicit forholdt sig til, hvordan publikum skulle forholde sig. I tv-serien *Vikings* er der mange elementer, vi ikke ved noget om. Var de tatoverede? Havde de horn? Og her bliver ting fremlagt, som var de fakta, hvilket er absurd! Også når man går rundt på pæne museer med pæne udstillinger, får man aldrig at vide, at der er en masse fantasi indbygget.

Tanken **bag** *Omtanke*

I *Omtanke*-serien endevender vi evigtgyldige, meningsgivende emner på et plan, hvor alle kan være med, for hvis vi skal udvikle os som mennesker og som samfund, skal vi have et fælles sprog. Vi må filosofere og være modige nok til at beskæftige os med de store spørgsmål, for at vi kan få de store forandringer i verden.

Dette er tredje udgivelse af *Omtanke*. De to første udgivelser havde hhv. skuespiller Thure Lindhardt og designer Jim Lyngvild som omdrejningspunkt. Omtanke publiceres ikke på fastsatte tidspunkter, men når det presser sig på at formidle en persons budskaber. Ligeledes vil formen på hver enkelt udgave tage farve af den pågældende interviewperson og vedkommendes kompetencer og udtryksform.

Omtanke – Rane Willerslev

Tag naturen som kæreste

© 2022 Muusmann Forlag, København

Omslag og design: Muusmann Forlag

Redaktion: Mette Ellegaard

Fotograf: Lars Erik Andreassen, *www.lars-e.dk*

Trykt hos TrykNet

1. udgave, 1. oplag, 2022

ISBN: 978-87-93951-98-3

ISSN: 2597-2065

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med Copydan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Det er tilladt at citere med kildeangivelse i anmeldelser.

Muusmann Forlag

Bredgade 4

1260 København K

Tlf. 33 16 16 72

www.muusmann-forlag.dk

Omtanke

En serie livsfilosofiske
samtaler mellem Christian
Have og kendte danske
kulturpersonligheder.

Der er sjældent vindstille omkring Rane Willerslev. Heller ikke da han som nyudnævnt direktør for Nationalmuseet gik i gang med at transformere nationens historieformidling med kedsomhedsknapper og provokerende udstillinger. Men Rane Willerslev er ikke en mand, der vender om på halvvejen, og næste mål er en gennemgribende ombygning af museet i Københavns hjerte, for at sikre det til fremtiden.

På ekspeditioner i Sibirien har han befundet sig helt ude på kanten af livet, men det er også her, han har mødt de jæger-samlerkulturer, som med deres tætte forbindelse til en besjælet natur har sat sig størst spor i ham. Hos dem og i naturen ligger nøglen til det, vi har mistet i civilisationens navn – frihed, identitet og hele klodens trivsel.

Rane Willerslevs egen længsel efter frihed har stået i modsætning til et stærkt ønske om at have en familie. I dag er vildmarksliv derfor erstattet af jagt, som bidrager med stor symbolik. I troen på et efterliv ønsker han at blive begravet efter sibirske traditioner, og også her spiller jagten ind. Der bliver hverken kiste eller hvide klæder, til gengæld skal bue og pil og alt hans andet vildmarksudstyr med på rejsen.

